

Asia: VN/20721/2023

Hallituksen esitys eduskunnalle laeiksi työttömyysturvalain ja eräiden muiden lakien muuttamisesta

Lausunnonantajan lausunto

Lausuttavaa palkansaajan työssäoloehdon pidentämistä koskevasta muutoksesta? (TTL 5 luku)

Esityksen mukaan työssäoloehdot pidennetään kuudesta kuukaudesta 12 kuukauteen. Muutos heikentäisi etenkin niiden henkilöiden asemaa, jotka työskentelevät aloilla, joilla on runsaasti kausitöitä ja määräaikaista työsuhdetta, tai joilla ei ole muista syistä mahdollisuuksia työllistyä toistaiseksi voimassa oleviin työsuhteisiin. Into korostaa, että muutoksesta aiheutuisi sekä työmarkkinatuki- että toimeentulotukimenojen kasvua. Into vastustaa työssäoloehdon pidentämistä.

Esityksen mukaan palkkatukityöstä työssäoloehdot kerryttäväksi hyväksytään 75 prosenttia. Esityksessä todetaan lisäksi, että hallitus on antamassa alkuvuodesta 2024 eduskunnalle esityksen, jonka mukaan työssäoloehdot ei jatkossa voisi kertyä lainkaan palkkatuetusta työstä.

Palkkatuetun työtä tarjotaan muun muassa välityömarkkinoilla, kuten työpajoilla. Into huomauttaa, että palkkatuetun työn tavoitteena on edistää työllistymistä. Jos työtä ei avoimilta markkinoilta kuitenkaan löydy, on kohtuullista, että palkkatuettu työ kerryttää työssäoloehdot. Into katsoo, että työssäoloehdon tulisi karttua yhdenvertaisesti muun työsuhteessa tehtävän työn mukaisesti ja siten 100 prosenttisesti. Esitetyt muutokset tulevat heikentämään kannusteita vastaanottaa palkkatuetun työtä ja siten kasvattamaan työttömyyttä ja pitkäaikaistyöttömyyttä. Ne myös asettavat työmarkkinoilla aktiivisesti olevia ihmisiä kohtuuttomasti ja perusteetta yhä eriarvoisempaan asemaan.

Palkkatuetun työstä kunnista ja kolmannelta sektorilta avoimille työmarkkinoille työllistymistä ja palkkatuetun työn vaikuttavuutta voitaisiin lisätä tehokkaasti edelleen siirtämisen ja työhönvalmennuksen avulla. Palkkatukiudistuksessa edelleen siirtämistä on kuitenkin vaikeutettu, kun sen käyttöä tulisi pikemminkin edistää.

Lausuttavaa palkansaajan työssäoloehdon kertymistä koskevista muutoksista? (TTL 5 luku ja asetusmuutokset)

Työssäoloehdon kertymiseen liittyvissä muutoksissa on kyse työssäoloehdon euroistamisesta. Into pitää hyvänä tavoitetta selkeyttää ja yksinkertaistaa työttömyyspäivärahan määräytymisperusteita. Into katsoo, että esitetyt muutokset kuitenkin heikentävät työssäoloehdon kertymistä liikaa erityisesti niiden kohdalla, jolla ei ole mahdollisuutta työskennellä täysiaikaisesti. Into myös huomauttaa, että tutkimusten mukaan osa-aikaisesti työtä tekevien joukossa on huomattava määrä sellaisia ihmisiä, jotka haluaisivat työskennellä kokoaikaisesti, mutta tällaista ei ole syystä tai toisesta tarjolla.

Lausuttavaa ansiopäivärahan perusteena olevan palkan määrittelystä? (TTL 6 luku ja asetusmuutokset)

-

Lausuttavaa TTL 5 ja 6 luvun muutosten vaikutuksesta työttömyysetuuden maksamisen työvoimapolitiittisiin edellytyksiin? (TTL 2 ja 2 a luku sekä 14 luvun 1 c §)

-

Lausuttavaa työttömyysetuuden sovittelun suojaosasta luopumisesta? (TTL 4 luku)

Esityksessä ehdotetaan, että suojaosasta luovutaan työttömyysetuuden sovittelussa. Into huomauttaa, että suojaosa kannustaa ottamaan vastaan lyhytaikaistakin työtä, esimerkiksi erilaisia keikkatöitä. Etenkin nuorille on usein tarjolla juuri keikkatyötä tai muuta määräaikaista osa-aikatyötä. On myös huomattava, ettei kokoaikatyö ole aina mahdollista yksilön työ- ja toimintakykyyn liittyvien tekijöiden vuoksi. Suojaosan poisto heikentäisi entisestään osatyökykyisten työllistymismahdollisuuksia ja hidastaisi työmarkkinoille siirtymistä. Lisäksi se kasvattaisi toimeentulotuen käyttöä.

Hallitusohjelman mukaan työttömiä kannustetaan kokopäivätyöhön poistamalla työttömyysturvan suojaosat. Into katsoo, että suojaosan poistamisella on päinvastoin työllisyyttä heikentävä vaikutus. Osa keikka- ja osa-aikatyötä tekevistä jäisi kokonaan työttömiksi. Myös esityksessä todetaan, että kokonaan työttömien kannustimet ottaa vastaan erityisesti vähäisten työtuntien keikka- tai osa-aikatyötä heikkenevät. On myös huomattava, että tämä vaikeuttaisi myös työnantajien tilannetta lisäämällä rekrytointihaasteita. Myös esityksessä tuodaan esille, ettei ole tutkimustietoa siitä, että suojaosa olisi estänyt siirtymistä osa-aikatyöstä kokoaikatyöhön. Vaikutusarvioinnissa myös todetaan, että suojaosasta luopumisen työllisyysvaikutus on vähäinen.

Into korostaa, että suojaosa on tukenut nuoria eteenpäin työllistymisen polulla ja edistänyt osatyökykyisten työllistymistä, ja se tulee siksi säilyttää. Into katsoo, että työllisyyttä edistetään nimenomaan etuuksien ja tulojen yhteensovittamista joustavoittamalla ja nopeuttamalla. Suojaosa on tarkoituksenmukainen kannustin työn vastaanottamisessa ja lisää mahdollisuuksia työllistyä kokoaikaisesti. Into vastustaa suojaosasta luopumista.

Lausuttavaa lapsikorotusten poistamisesta? (TTL 6 ja 7 luku)

Esityksessä ollaan poistamassa työttömyysetuuden lapsikorotukset. Esityksessä todetaan, että lapsikorotuksen poistaminen lisäisi eri etuuksien samankaltaisuutta, koska esimerkiksi sairausvakuutuslain perusteella maksettaviin etuuksiin ei sisälly lapsikorotusta. Into ei pidä tätä kestäväenä perusteluna. Into katsoo, että lapsikorotusten poistaminen tuottaa toimeentulohaasteita ja vaikeuttaa jo entisestään heikossa asemassa olevien tilannetta. Lapsikorotukset ovat osalle perheistä kriittinen tekijä toimeentulon turvaamisessa. Tämä koskee erityisesti yksinhuoltajaperheitä ja perheitä, joissa molemmat vanhemmat ovat työttöminä. Into katsoo, että lasten elatuksen tuottamat lisäkulut on jatkossakin huomioitava työttömyysetuuksissa. Into myös huomauttaa, etteivät lapsilisiin kaavailut korotukset paikkaa lapsikorotusten poistamista: niiden taso on merkittävästi alhaisempi. Kyse on myös tulonsiirrosta työttömiltä työssäkäyville, pienituloisilta paremmin toimeentuleville. Tämä on yhteiskunnallisen oikeudenmukaisuuden näkökulmasta vaikeasti perusteltavissa.

Into näkee, että lapsikorotusten poistaminen tulee osaltaan lisäämään lapsiköyhyyttä. Se myös kärjistää etenkin haavoittuvimmassa asemassa olevien perheiden, lasten ja nuorten ahdinkoa. Tämä taas lisää tarvetta erilaisille palveluille myöhemmin, kun nämä nuoret saapuvat aikuisuuden kynnykselle. Lapsiperheköyhyyden kielteiset vaikutukset hyvinvointiin ovat kauaskantoisia. Kuten esityksessä todetaan, lapsikorotusten poisto tulee lisäämään toimeentulotuen ja asumistuen tarvetta. Lapsikorotusten poistaminen ei pitemmällä aikajänteellä tuota säästöjä, vaan tulee lisäämään kustannuksia. Into vastustaa lapsikorotusten poistamista.

Lausuttavaa omavastuuajan pidentämisestä? (TTL 5 ja 7 luku)

Esityksessä omavastuuaja esitetään pidennettäväksi viiden päivän työttömyyttä vastaavasta ajasta seitsemään työttömyyspäivään. Into vastustaa omavastuuajan pidentämistä, sillä se heikentää entisestään työttömän käytettävissä olevia tuloja ja hänen asemaansa. Säästö yhteiskunnalle ei ole merkittävä, mutta sen seurauksena voi olla huomattava ja vaikeuttaa jo ennestään haasteellisessa asemassa olevien tilannetta.

Esityksessä todetaan, että lomakorvausten jaksottamisen ja omavastuuajan pidentämisen tarkoituksena on lisätä taloudellisia kannustimia etsiä uusi työpaikka heti edellisen työsuhteen loppumisen jälkeen tai jo ennen edellisen päättymistä. Into korostaa, että valinnan sijaan työttömyydessä on usein kyse soveltuvien avoimien työpaikkojen ja osaamisen kohtaannosta. Pitkittyneen työttömyyden taustalla puolestaan on usein tuentarpeita, jotka tulee selvittää ja joita vastaavia palveluita tulee olla saatavilla.

Lausuttavaa esityksen taloudellisista ja kansalaisvaikutuksista (ml. vaikutukset julkiseen talouteen, työllisyyteen ja kuntiin)?

Into pitää esityksen vaikutusarviointeja puutteellisina. Erityisen ohutta on eri ehdotusten yhteisvaikutusten kokonaisarviointi. Myös hyödynnetty tutkimustieto on kapea-alaista. Esityksessä todetaan, että sosiaali- ja terveysministeriö valmistelee eri muutosten yhteisvaikutuksista kotitalouksiin erillismuistion, joka toimitetaan eduskunnalle hallituksen esitysten yhteydessä. Tämä olisi pitänyt olla käytettävissä jo lausuntokierroksen aikana.

Esityksen keskeisenä tavoitteena on lisätä työllisyyttä parantamalla työllistymiseen liittyviä kannustimia. Into katsoo, etteivät valitut keinot johda työllisyyden kohenemiseen. Esitys on heikentämässä jo entisestään heikossa asemassa olevien tilannetta, kasvattamassa työttömyyttä ja lisäämässä köyhyyttä. Esitys ei tarjoa myöskään kustannustehokkaita ratkaisuja. Esimerkiksi ansiosidonnaisen työttömyysturvan leikkauksista seuraa muiden etuuksien, kuten asumistuen ja toimeentulotuen tarpeen kasvua. Samoin esimerkiksi palkkatuetun työn ja osa-aikatyön vastaanottamisen vaikeuttaminen lisää työttömyyttä.

Lausuttavaa muista vaikutuksista (ml. vaikutukset viranomaisiin ja yrityksiin)? TE-hallinnon henkilöstöä edustavaa tahoa pyydetään arvioimaan vaikutuksia TE-hallinnon henkilöstöön ja sen tehtäviin, erityisesti TTL 14 luku 1 c §:n osalta.

Into haluaa tuoda esille, että jo tällä hetkellä TE-hallinnon henkilöstö on kuormittunutta eikä henkilöstöresurssi ole riittävä. Tämä näkyy paitsi suurena vaihtuvuutena myös esimerkiksi heikentyneenä ohjautumisena tarpeisiin vastaaviin työpajapalveluihin. Muutokset lisäävät näitä haasteita. Tässä yhteydessä on tärkeää myös huomioida suunniteltu TE-palveluiden siirto valtiolta kunnille.

Into katsoo, että muutokset voivat lisätä yritysten rekrytointihaasteita ja niiden voi olla entistä vaikeampi palkata osa-aikaista henkilöstöä.

Lausuttavaa siitä miten muutosten vaikutuksia voitaisiin seurata ja arvioida jälkikäteen?

Into katsoo, että muutosten vaikutuksia ja eri ehdotusten yhteisvaikutuksia olisi tullut arvioida kattavasti etukäteen. Jos ehdotetut muutokset toteutetaan, jälkikäteen on kiinnitettävä huomiota erityisesti niiden kohderyhmien kuulemiseen, joiden tilanteisiin muutokset ovat vaikuttaneet.

Lausuttavaa voimaantulosta ja siirtymäsäännöksestä?

Muutosten vaikutukset ja niiden kumuloituvat yhteisvaikutukset olisi pitänyt arvioida jo esityksen valmisteluvaiheessa, jotta arviointitietoa olisi ollut hyödynnettävissä lausuntokierroksella ja päätöksenteon pohjana.

Muuta lausuttavaa esityksestä?

TTL luku 3: lomakorvauksen jaksotus. Esityksen mukaan lomakorvauksen jaksotus palautetaan: yli kaksi viikkoa kestävänsä kokoaikatyön päättyessä maksettava lomakorvaus estäisi työttömyysetuuden maksamisen ajalta, jolle lomakorvaus jaksotetaan. Into ei pidä lomakorvauksen jaksottamista tarkoituksenmukaisena. Se vähentää käytettävissä olevia tuloja ja heikentää entisestään työttömän asemaa.

Lisäksi Into haluaa kiinnittää huomiota esityksen eri ehdotusten yhteisvaikutusten kohdentumiseen. Lomakorvauksen jaksottaminen ja omavastuuajan pidentäminen viivästyttävät etuuden saamista ja heikentävät käytettävissä olevia tuloja. Samoin lapsikorotusten poistaminen pienentää etuustasoa ja heikentää jo ennestään heikossa asemassa olevien perheiden tilannetta. Lisäksi suojaosan poistaminen vähentää mahdollisuuksia ottaa vastaan keikka- ja osa-aikatyötä ja työllistyä kokoaikaisesti. Työssäoloehdon pidentäminen pudottaa osan työttömistä työttömyyspäivärahalta työmarkkinatuella. On myös huomattava, että lisäksi muut hallituksen kaavailemat muutokset

asumistuen leikkaamisesta indeksijäädytyksiin kumuloituvat jo ennestään heikossa asemassa oleville henkilöille.

Myös esityksessä todetaan, että muutokset vaikuttavat käytössä oleviin tuloihin suhteellisesti eniten tulojakauman alimpiin tulokymmenyksiin sijoittuvissa kotitalouksissa. Into katsoo, että tämä voi aiheuttaa kohtuuttomia tilanteita. Esitys heikentää erityisesti heikoimmassa asemassa olevien ja lapsiperheiden tuloja ja elintasoa sekä lisää köyhyyttä. Into ei pidä tätä tarkoituksenmukaisena: olennaista on vahvistaa nimenomaan heikoimmassa asemassa olevien asemaa ja työllistymisedellytyksiä.

Into korostaa, että esitetyt leikkaukset eivät edistä tehokkaasti työllisyyttä, vaan pikemminkin heikentävät sitä. Esitetyt muutokset kasvattavat tarvetta turvautua toimeentulotukeen, mikä aiheuttaa kannustinloukkuja. Vaikuttavia keinoja työllisyyden edistämiseen löytyy, ja niitä tulee rakentaa vahvemmassa yhteistyössä järjestökentän kanssa. Into huomauttaa, että pitkittyneen työttömyyden taustalla on usein olla laaja-alaisia tuen ja kuntoutuksen tarpeita, jotka tulee kartoittaa ja joita vastaavia palveluita tulee olla tarjolla. Tällä hetkellä ongelmana on kokonaisvaltaisten työ- ja toimintakyvyn arviointien puuttuminen sekä kuntouttavan työtoiminnan ja sosiaalisen kuntoutuksen heikko saatavuus. Ensisijaista onkin mahdollistaa tarvittava henkilökohtainen tuki ja tarjota sitä nykyistä aiemmassa vaiheessa, lisätä palvelutarpeiden ja työ- ja toimintakyvyn monialaista arviointia, vahvistaa palveluihin ohjausta sekä parantaa kuntoutuksellisten ja avoimille työmarkkinoille poluttavien palveluiden saatavuutta.

Into huomauttaa myös, että parlamentaarisen sosiaaliturvakomitean työ on kesken, ja toimikausi kestää vuoteen 2027 saakka. Sosiaaliturvaan tehtävien muutosten tulisi perustua sosiaaliturvakomitean työlle. Nyt tätä yhteyttä ei ole.

Lisäksi Into kiinnittää huomiota siihen, että lausuntokierrokselle on annettu aikaa vain kaksi viikkoa tavanomaisen kuuden viikon sijaan. Lyhyempää lausuntoaikaa perustellaan budjettilakien aikataululla. Into ei pidä tätä riittävänä perusteena. Into huomauttaa, ettei tämä ole hyvän hallintotavan mukaista ja edistä laadukasta lainsäätämisprosessia.

Pietikäinen Reetta

Into - etsivä nuorisotyö ja työpajatoiminta